

El diccionari del doctor Riba

CÈLIA RIBA
IES Antoni Maura (Palma)

TERMINÀLIA 9 (2014): 55-57 · DOI: 10.2436/20.2503.01.65
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)
<http://terminalia.iec.cat>

He titulat aquest article d'una manera ben intencionada, ja que el *Diccionari de geologia* és fruit sobretot de la idea, la iniciativa i la constància —gairebé en diríem caparrudesa— del doctor Oriol Riba. Al contrari de la majoria d'obres terminològiques que són impulsades per institucions o col·lectius professionals que veuen la necessitat de fer un recull rigorós de la terminologia que empren. És per això que podem dir que és una obra terminològica singular.

Com va tenir la idea, el doctor Riba, de fer un diccionari de les ciències de la Terra? Per començar hi ha el fet que era una àrea del coneixement mancada d'una sistematització terminològica en català, aquest podríem dir que és el factor objectiu; però hi ha un parell de factors subjectius que van jugar d'una manera decisiva perquè el doctor Riba emprengués aquesta aventura.

En primer lloc, la influència del seu pare. Com bé sabeu, Oriol Riba era el fill mitjà del poeta i home de lletres Carles Riba i de la també poeta Clementina Arderiu. Per tant s'havia criat en un ambient on era habitual la recerca del mot precís i més genuí per designar les coses, i on es valorava la bona expressió tant parlada com escrita. No és estrany, doncs, que Oriol Riba presumís de parlar i escriure amb molta correcció i fins i tot amb estil. Però en ciència per escriure bé cal tenir els termes adequats, i d'això es queixava el doctor Riba: de no tenir una terminologia prou normalitzada que li permetés redactar textos geològics en la seva llengua.

Ell ja havia format part d'aquells primers intents de regulació terminològica de la Secció de Ciències de l'IEC, la Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències (que va encetar les seves publicacions el 1978), però l'activitat d'aquesta Comissió era d'abast molt limitat i excessivament voluntarista. No obstant això, era una primera passa per començar a integrar els científics en el treball terminològic sistemàtic. En aquell moment, a més, s'estava desenvolupant el magne projecte del *Diccionari enciclopèdic de medicina* (1974-1990), en el qual estava implicat directament el seu cunyat Oriol Casassas. El doctor Riba s'hi va engrescar, perquè no fer-ne un de semblant de geologia? Ja veieu que

Font: Arxiu personal d'Oriol Riba i Arderiu, 1988

aquí s'hi barrejava una doble emulació: científica i familiar.

Així és que va començar a posar-se en marxa el 1980, quan va aconseguir que la Secció de Ciències i Tecnologia de l'IEC se'n fes càrrec, en concordança amb el *Diccionari de medicina*. El va emprendre amb entusiasme, es feia a la idea que seria cosa d'uns pocs anys. Ell tenia la idea d'anar adaptant el que ja hi havia publicat en altres llengües (castellà, francès i anglès) afegint-hi alguns termes de noves teories, disciplines i metodologies. Encara que hi va incloure un aspecte que l'allunyava dels models de diccionaris d'especialitats que hi havia al mercat: tal com s'havia fet al *Diccionari enciclopèdic de medicina*, pretenia incloure tot el lèxic vulgar del català referent a l'àmbit de les ciències de la Terra (les roques i pedres, els tipus de terra, l'orografia, els corrents d'aigua, etc.). Tothom que hagi emprès o s'hagi apuntat a l'aventura de creació de qualsevol tipus de vocabulari o diccionari de la llengua general s'adonarà de la ingenuïtat del doctor Riba. Va topar amb la selva de formes, significats, sinònims i variants del lèxic comú. Encara que en tenia una lleugera idea, no s'imaginava la complexitat del cas. Al final se'n va sortir establint uns criteris que podríem anomenar de «manipulació» d'aquestes paraules en molts casos per convertir-les en veritables termes.

Però això no era res si pensem en allò que l'esperava. Direm que durant uns quants anys el diccionari anava avançant sense presses. El doctor Riba anava fent unes fitxes atapeïdes mecanografiades amb la lletra Mignon de la seva màquina d'escriure. Tot era manual, fins i tot el buidatge sistemàtic que va emprendre dels diccionaris catalans: el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC, el *Gran diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana i el *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover-Moll. S'hi passava vespres i tardes de diumenge mecanografiant. Però l'any 1985 li van canviar tot el mètode. Aquest any es va crear el TERMCAT i el seu projecte hi va anar a parar. La idea era d'informatitzar les fitxes que anava fent per alimentar el BTERM (el banc de dades terminològiques d'aleshores) i en contrapartida el TERMCAT li proporcionava totes les fitxes que fessin referència al seu camp, assessorament i ajuda terminològica.

Tot semblava ideal, ara bé, el TERMCAT en aquell moment començava de zero amb l'embranchada que li donava la seva directora, M. Teresa Cabré i Castellví. El personal del centre, entre el qual em comptava, era molt jove i amb escassa experiència en el camp de la terminologia o de la lexicografia. Ens anàvem formant sobre la marxa llegint tot el que hi havia publicat sobre terminologia i intentant organitzar la metodologia de la manera més rigorosa que sabíem. Dic tot això perquè compregueu que patíem d'una inseguretats que ens duia a ser més inflexibles a l'hora d'aplicar el mètode que anàvem construint. I és aquí on el doctor Riba va topar amb la «secta dels filòlegs».

De cop, el doctor Riba es va trobar que les seves fitxes no s'ajustaven a uns estàndards, que no podia haver previst de cap manera, que se li exigia una *compleció* de la informació amb totes les equivalències, unes marques de ponderació, una sistematització de la sinonímia i, a sobre, refer la majoria de les definicions a partir d'uns criteris preestablerts. Però el pitjor de tot era haver de passar per l'escrutini i el judici d'aquelles «nenes» del TERMCAT i dels filòlegs del Consell Supervisor. Això li va donar molts maldecaps. A tall d'anècdota us contaré que una vegada el doctor Riba em va demanar que li corregís un escrit sobre el diccionari i jo, molt ingènuament, vaig agafar un bolígraf vermell i hi vaig anar assenyalant qüestions d'estil, errades i aspectes de puntuació; en tornar-li, el doctor Riba va fer una carussa de disgust i em va dir que no havia pensat mai que hi hauria «tanta sang», que ell es pensava que redactava excel·lentment. Des d'aleshores, sempre que em demanava una correcció, la feia amb llapis i plena d'interrogants.

Malgrat tot, el doctor Riba va anar entrant en el món de la terminologia. A poc a poc, gairebé sense adonar-se'n, anava adoptant els termes i els mètodes terminològics, fent-se'ls seus, fins al punt d'ensenyar-los i transmetre'ls als seus col·laboradors, els geòlegs experts en disciplines o especialitats de les ciències de la Terra que ell no dominava. Si llegiu el pròleg al seu *Diccionari de geologia*, podreu comprovar fins a quin punt havia assimilat el saber terminològic; en parla amb naturalitat, com la manera adequada i correcta de tractar el lèxic especialitzat. Havia deixat totalment enrere les reticències inicials.

A aquesta acceptació, segurament hi va contribuir el seu saber lingüístic. Ja he dit abans quin era l'ambient de casa seva respecte a la qualitat lingüística, però també he de remarcar que el seu bagatge lingüístic era superior al de la majoria dels seus col·legues, sobretot dels mes joves. Coneixia amb més o menys domini diverses llengües. No cal dir el castellà, que dominava totalment perquè havia exercit molts anys en aquesta llengua fora i dins de Catalunya. També dominava el francès, que havia hagut de perfeccionar a les classes de *baccalauréat* en el seu exili a França, i en menor grau dominava l'anglès i l'alemany. A més, havia estudiat un batxillerat molt exigent pel que fa al coneixement del llatí i fins i tot del grec clàssic. I aquest saber de llengües clàssiques li va ser un ajut important a l'hora de distingir i fixar les formes dels termes.

Finalment, va culminar la seva obra el 1997, any en el qual es publicà. I us puc ben dir que n'estava exultant, però també se sentia deslliurat d'una obligació que s'havia imposat i que li treia temps per fer feines més «geològiques». Però el que més l'enorgullia era sentir com els seus col·legues es referien a l'obra com el *diccionari del doctor Riba*. ✿

Bibliografia terminològica d'Oriol Riba i Arderiu*

RIBA I ARDERIU, Oriol (dir.) (1997). *Diccionari de geologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: Enciclopèdia Catalana. (Diccionaris de l'Enciclopèdia. Diccionaris Temàtics). ISBN 84-412-2793-4. També disponible en línia a: <<http://cit.iec.cat/dgeol/default.asp?opcio=1>>.

RIBA I ARDERIU, Oriol (dir.) (2000). *Vocabulari de mineralogia*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Servei de Llengua Catalana. 210 p. ISBN 84-931001-0-2.

RIBA I ARDERIU, Oriol; REGUANT, Salvador; TARRADELL, Miquel (1986). *Una taula dels temps geològics*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 127 p. (Arxius de la Secció de Ciències; 81). ISBN 84-7283-007-2.

*Bibliografia recopilada per Mariona Torra, documentalista del TERMCAT, Centre de Terminologia.